

**Hz. Peygamber'in
Hayatı ve Gazveleri**
Kitâbü's-Siyer Ve'l-Meğâzî

© İlk Harf Yayınevi, 2013

Kitabın tüm yayın hakları "İlk Harf Yayınevi"ne aittir.

› İlk Harf Yayınevi, 28

İslam Tarihi, 1

› ISBN

978-605-5457-89-1

› Özgün adı:

Kitâbü's-Siyer Ve'l-Meğâzî

› Yazar

Muhammed b. İshâk

› Tahkik

Prof. Dr. Süheyl Zekkâr

› Tercüme Editörü

Prof. Dr. Adnan Demircan

› Tercüme

Prof. Dr. Ali Bakkal

› Yayın Yönetmeni/Editör

Ersan Güngör

› Sayfa Düzeni

İrfan Güngörür

› Kapak Tasarımı

Sercan Arslan

› Basım Tarihi

1. Baskı, İstanbul, Ağustos 2013

› Baskı / Cilt

Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.

Gümüşsuyu Cad. No: 3, K: 2 Topkapı/İstanbul

Tel: 0212 483 47 92 (Sertifika No: 11964)

› **İLK HARF YAYINEVİ**

Genel Dağıtım

Çelik Yayınevi

(Sertifika No, 14710)

Ticarethane Sokak No: 59 Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

Tel: +90 212 511 28 11 - 513 73 19 • Fax: +90 212 511 28 12

www.celikyayinevi.com • info@celikyayinevi.com

Muhammed b. İshâk
(80-151/699-768)

**Hız. Peygamber'in
Hayatı ve Gazveleri**
Kitâbü's-Siyer Ve'l-Meğâzî

Tahkik
Prof. Dr. Süheyl Zekkâr

Tercüme
Prof. Dr. Ali Bakkal

Kısaltmalar

- (a) : aleyhis's-selâm, aleyha's-selâm [Allah'ın selamı onun üzerine olsun]
- b. : ibn [oğlu]
- (c) : celle celâlüh [Şanı yücedir]
- bt. : bt. [kızı]
- (E) : Editör
- H. : Hicrî
- (k) : kerremellahu vecheh [Allah onu şereflendirsin]
- (M) : Mütercim
- ö. : ölümü
- (r) : radiyallahu anhu- radiyallahu anhâ [Allah ondan razı olsun]
- (rh) : rahimehullah [Allah'ın rahmeti üzerine olsun]
- (s) : sallallahu aleyhi ve sellem [Allah'ın duası ve selamı onun üzerine olsun]

İçindekiler

› Kısaltmalar	4
› Birkaç Söz	9
› Mütercimın Önsözü	11
› Muhakkikin Girişii	21

Kitâbü's-Siyer Ve'l-Meğâzi'nin Birinci Kısmı

Birinci Bölüm

Hz. Peygamber'in Doğumundan
Abdülmuttalib'in Vefatına Kadar

• [Zemzem Kuyusu'nun Ortaya Çıkarılması].....	43
• [Arapların Kâbe'ye ve Haram Aylara Hürmeti].....	49
• Abdülmuttalib'in Adağı	55
• Resûlullah'ın Doğumu [ve Süt Anneye Verilmesi]	76
• Himyerli Tübbâ Olayı	81
• Tübbâ'ın Öldürülmesi	87
• Fil Olayı.....	92
• Abdülmuttalib'in Vefatı	102

İkinci Bölüm

• Râhib Bahîrâ Olayı.....	107
• [Allah'ın, Resûlullah'ı Çirkinliklerden Koruması].....	114
• Hadîce bt. Huveylid Olayı.....	116
• Din Âlimlerinin Kıssası.....	119
• Selmân el-Fârisî'nin Müslüman Olması.....	125

- Kâbe ile İlgili Rivayetler 133
- [Hums Ayrıcılığı] 145
- Kâbe'nin İnşâsı 148
- [Hums Ayrıcılığının Kalkması] 158
- [Cinlerin Kulak Hırsızlığı] 159
- [Hanifler] 165
- [Hums'un Telbiyesi] 173
- [Hz. Peygamber'e İlk Vahyin Gelişi] 174
- [Hz. Peygamber'le İlgili Bazı Konular] 179

Üçüncü Bölüm

- [Hz. Muhammed'in Peygamberliği] 183
- [Namazın İlk Önce İki Rekât Olarak Farz Kılınması] 194
- Ali b. Ebû Tâlib'in Müslüman Olması 195
- Ebû Bekr es-Siddîk'in Müslüman Olması 197
- Ebû Zer'in Müslüman Olması 199
- [İslâm Ümmetinin ve Hz. Peygamber'in (s) Bazı Özellikleri] 200
- Muhâcirler'in Müslüman Olması 201
- Yüce Allah'ın "Önce En Yakın Akrabalarını Uyar." Sözü 204
- Resûlullah'ın Ashâbının Karşılaştığı Belâ ve Sıkıntılar 215
- [Kureyş'in Benî Hâşim'i Boykot Etmesi] 222
- [Umâre b. el-Velîd'in Habeşistan Macerası] 235
- Hamza b. Abdülmuttalib'in Müslüman Olması 238
- Resûlullah'ın (s) Ashâbının Habeşistan'a Hicretiyle İlgili Rivayetler 242
- Mekke'den Habeşistan'a Hicret Edenlerin İsimleri 244
- [Osman b. Maz'ûn'un el-Velîd b. el-Muğîre'nin Himayesini Reddetmesi] 249
- Ömer b. el-Hattâb'ın Müslüman Olması 251
- Mekke'de Kur'ân'ı Açıkta Okuyan İlk Kişi 258

Dördüncü Bölüm

- Mekke'de Allah Yolunda İşkenceye Maruz Kalan Müminler 261
- [Ebû Cehil'in Hz. Peygamber'in Emrini Yerine Getirmesi] 270

- Hz. Peygamber'in Müşriklerle Münakaşasını Anlatan Rivayetler.....272
- Yahudi Bilginlerinin ve Ehl-i Kitab'ın Hz. Peygamber'in Sıfatlarıyla İlgili Sözleri.....280
- [Namaz Kılarken Müşriklerin Hz. Peygamber'in Okuduğu Kur'an'ı Gizlice Dinlemeleri].....282
- [Hz. Peygamber'in Davasından Vazgeçmesi İçin Müşriklerin Getirdiği Teklifler].....283
- Habeşistan'a Birinci Hicret Olayı.....292
- Habeşistan'a Hicret Edenlerin İsimleri.....306
- Resûlullah'ın Kavminden Gördüğü Eziyetler.....317
- Resûlullah'ın İslâm'ı Arap Kabilelerine Arz Etmesi.....321
- [Hz. Ebû Bekr'in Mekke'deki Mescidi].....325
- Ebû Tâlib'in Vefatı ve Konuyla İlgili Rivayetler.....327

Beşinci Bölüm

- Hz. Hadîce'nin Vefatı.....335
- Fâtıma'nın Evlenmesi.....338
- Ömer b. el-Hattâb'ın, Ali'nin Kızı Ümmü Külsûm'le Evlenmesi.....340
- Ümmü Külsûm'ün Avn b. Ca'fer b. Ebû Tâlib'le Evlenmesi.....342
- Hz. Ali'nin Fâtıma'dan Olma Kızı Zeyneb'in Evlenmesi.....344
- Osman b. Affân'ın Evlenmesiyle İlgili Rivayetler.....346
- Hz. Peygamber'in Sevde bt. Zem'a ile Evlenmesi.....347
- Hz. Peygamber'in Ebû Bekr'in Kızı Âişe ile Evlenmesi.....348
- Hz. Peygamber'in Ömer'in Kızı Hafsa ile Evlenmesi.....349
- Hz. Peygamber'in Zeyneb bt. Huzeyme ile Evlenmesi.....350
- Hz. Peygamber'in Ümmü Habîbe ile Evlenmesi.....350
- Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme ile Evlenmesi.....351
- Hz. Peygamber'in Zeyneb bt. Cahş'la Evlenmesi.....353
- Resûlullah'ın Cüveyriye bt. el-Hâris ile Evlenmesi.....354
- Hz. Peygamber'in Safiyye bt. Huyey ile Evlenmesi.....355
- Hz. Peygamber'in Meymûne bt. el-Hâris el-Hilâliyye ile Evlenmesi.....357
- Hz. Peygamber'in Esmâ bt. Ka'b el-Cüveyniyye ve Âmre bt. Yezîd ile Evlenmesi.....358
- Gıfârlı Bir Kadın.....358

- Kendilerini Resûlullah'a Bağışlayan Kadınlar359
- Hz. Peygamber'in Câriyeleri361
- Oğul Yerine Allah'ın Hz. Peygamber'e Verdiği İhsan364
- Resûlullah'la Alay Edenler ve Mucizeler365
- Rükâne b. Abdüyezîd Olayı369
- Peygamberliğin Delilleri370
- Ümmü Şerîk ed-Devsiiyye'nin Müslüman Olması.....379
- Ebû Hüreyre'nin Müslüman Olması381
- Adî b. Hâtim'in Müslüman Olması382
- Cerîr b. Abdullah'ın Müslüman Olması387
- [Resûlullah'ın Müslümanlardan Yapmalarını İsteddiği Ameller]388
- Resûlullah'la (s) Beytûlmakdis'e İsrâ Olayı393
- [Namaz ve Orucun Üç Aşamada Farz Kılınması]396

Kitâbü'l-Meğâzi'nin İkinci Kısım

Kitâbü'l-Meğâzi'nin Üçüncü Bölümü

- [Bedir Gazvesi]403
- [el-Küdr Gazvesi]411
- Sevîk Gazvesi412
- Zû Emer Gazvesi415
- [Bahrân Seferi]416
- [Benî Kaynukâ Muhasarası]417
- Zeyd b. Hârîse'nin Karede Seferi420
- [Bedrû'l-Mev'id Gazvesi]421
- Ka'b b. el-Eşref'in Öldürülmesi422
- [Muhaysa ve Huveysa'nın Hikâyesi]426
- Uhud Gazvesi428
- › **Dizin**449

Birkaç Söz

Kültürler arasında bilgi alışverişini sağlıklı yapmanın yollarından biri, temel kaynakların dikkatli bir şekilde çevrilmesidir. Bu düşünceyle ihmal edildiğini düşündüğümüz, Peygamberimizin (s) hayatıyla ilgili temel kaynakları çevirme çalışmasına birkaç yıl önce başlamıştık.

Elinizdeki kitap Siyer’le ilgili temel kaynakların başında gelen bir eser olup bunu takiben, yine temel kaynaklardan Vâkıdî’nin *Kitâbü’l-Meğâzi*’si ve Belâzürî’nin *Ensâbü’l-esrâf*’ının Hz. Peygamber’in hayatıyla ilgili ilk iki cildi çevrilmektedir. Bu temel kaynakların yanı sıra tespit ettiğimiz birkaç eser daha çevrildiğinde hem ilim dünyasına hem de Siyer’le ilgilenen okuyuculara belli başlı temel metinleri sunma imkânına kavuşmuş olacağız.

Çeviriler üniversitelerimizde çalışan değerli akademisyenlerimizden meydana gelen seçkin bir ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. Kitaplardaki dil ve üslup bütünlüğünü bozmamak için her bir eseri bir akademisyenimiz çevirmiş olup bütün metinler, tarafımdan okunmuştur. Bu kitapları baştan sona okuma bahtiyarlığına erişmeme sebep olduğu için bu projede yer almaktan büyük bir haz duyduğumu ifade etmeliyim.

Kitapların tespitini ve çeviri işini bana tevdi eden ve rahat çalışma olanağı sunan yayınevi yetkililerine teşekkür ederim.

Çalışmada gösterdiğimiz titizliğe rağmen bazı hatalarımızın olması mümkün, hatta kaçınılmazdır. Tespit edilen hataların bize bildirilmesi, ilme katkı olarak teşekkür ve minnet duygularıyla karşılanacaktır.

“Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm ortağı olmayan âlemlerin Rabbi olan Allah’ındır.” (En’âm 6/162)

Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN
Editör

Mütercimim Önsözü

Siyer, hadis ve neseb bilgini olan Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî, 80/699 yılında Medine’de doğdu. Babası İshâk, amcaları Mûsâ ve Abdurrahman ile kardeşleri Ömer ve Ebû Bekr de ilimle, bilhassa hadis rivayetiyle uğraşan kimselerdi.

İbn İshâk eğitimini, başta babası ve amcaları olmak üzere birçok şahsiyetten hadis, siyer-meğâzî, şiir, eyyâmü'l-Arab¹ ve ensâb bilgileri olarak tamamladı. Çoğu Sahâbe çocuğu olmak üzere 100 kadar Medineli râviden hadis aldığı söylenir. Ona ders veren Medine’nin meşhur âlimleri arasında Âsım b. Ömer b. Katâde, Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekr, Yezîd b. Rûmân, Muhammed b. İbrahim et-Teymî, Ebân b. Osman b. Affân, Muhammed el-Bâkır, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf, Abdullah b. Ömer’in mevlâsı Nâfi, Atâ b. Yesâr, Abdurrahman b. Esved, Sâlim b. Abdullah b. Ömer ve İbn Şihâb ez-Zührî bulunmaktadır. Kendisinin bazı sahâbîlere yetiştiği, bu arada Enes b. Mâlik’i (ö. 93/711-12) gördüğü ve Sa’îd b. Müseyyeb’e de bir süre öğrencilik yaptığı bilinmektedir. Şiîliğe temayül etmesi sebebiyle 118 (733) veya 119 (737) yılında İskenderiye’ye gitmek zorunda kaldığı ifade edilir. Orada da

¹ Arap kabileleri arasında meydana gelen savaşlar (E).

hadis rivayetiyle meşgul oldu ve bazı hadis şeyhlerinden hadis aldı. Daha sonra doğrudan veya Medine'ye döndükten sonra Irak'a geçti.

Her âlim hakkında olduğu gibi İbn İshâk aleyhinde de konuşanlar olmuştur. Bunların başında Medine'nin iki meşhur hadis âlimi Hişâm b. Urve ile Mâlik b. Enes geliyordu. Aslında Mâlik b. Enes onu hadis rivayeti dolayısıyla değil, Hz. Peygamber'in (s) Hayber, Kurayza, Nadîr gibi gazvelerine dair bilgileri Yahudi asıllı Müslümanlardan alması sebebiyle eleştiriyordu. Hişâm b. Urve de İbn İshâk'ın eşinden hadis rivayet etmesinin doğru olmadığını ileri sürmüş ve onu yalancılıkla suçlamıştır. İbn İshâk ise kendi aleyhinde konuşmasına rağmen kitabına ondan birçok rivayet almıştır. İbn İshâk, çeşitli tenkit ve ithamlara mâruz kalmış olmakla birlikte, başta Buhârî olmak üzere Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel gibi muhaddisler ondan hadis rivayet etmekte bir beis görmemişlerdir.

Hadis ve siyer-meğâzî alanlarında İbn İshâk'ın üstadı olan İbn Şihâb ez-Zührî, "Meğâzî ilmini öğrenmek isteyen İbn İshâk'a müracaat etsin." derdi. ez-Zührî ve Süfyân b. Uyeyne, "İbn İshâk yaşadığı müddetçe Medine'de ilim yok olmaz."; İmam Şafî de "Meğâzîde derinleşmek isteyen kimse Muhammed b. İshâk'a muhtaçtır." diyerek kendisini övmüşlerdir. İbn Sa'd ise ilk defa meğâzîyi bir araya toplayan ve bu alanda bir kitap yazan kişinin İbn İshâk olduğunu belirtmiştir. Siyer alanında İbn İshâk'ı en büyük âlim kabul eden ez-Zührî, zaman zaman meğâzî ile ilgili konularda kendisine bir şeyler sorduğu gibi, onun ölümünden sonra öğrencileri de herhangi bir hadis hakkında şüpheye düştükleri zaman İbn İshâk'a başvururlardı.

Abbâsîlerin iktidarı ele geçirmesinden sonra Medine'den ayrılarak Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr'un kardeşi el-Cezîre Valisi

Abbâs b. Muhammed'in yanına gitti (142/759-60) ve orada beş yıl kadar hadis rivayetiyle meşgul oldu. Ardından Kûfe'ye, oradan da Hîre'ye geçti. Kûfe'de iken aralarında Ebû Yûsuf'un da bulunduğu birçok kişi ondan meğâzî dersleri aldı. Halife Mansûr'un yanına vardığında kendisini Abbâsîlerin iktidara gelmesinden önce tanıyan Mansûr, onu oğlu Muhammed'e hoca tayin etti ve ayrıca onun için başlangıçtan o güne kadar gelen bir tarih kitabı yazmasını istedi. İbn İshâk, daha önce Medine'de topladığı zengin malzemeye dayanarak istenen kitabı yazdı ve halifeye sundu; ancak daha sonra onu çok geniş bulan halifenin isteği üzerine özetlemek zorunda kaldı. Saray kütüphanesine konulan ilk yazdığı nüsha râvi Seleme b. Fazl'ın eline geçmiş ve onun aracılığıyla nakledilmiştir.

İbnü'n-Nedîm ve Yâkût el-Hamevî İbn İshâk'ın *Kitâbü'l-Hulefâ* adlı bir eserinin daha mevcut olduğunu söylediler.

Mehdî ile Horasan ve Rey'e giden İbn İshâk buralarda da hadis rivayetini sürdürdü. 146 (763) yılında Bağdat'ın kurulması üzerine halifenin maiyetinde yer alması sebebiyle oraya yerleşti, vefatına kadar yine hadis rivayetiyle meşgul olup *es-Sîre*'sini okuttu. 151 (768) yılında burada öldü.

Yaşadığı dönemde "emîrül-mü'minîn" unvanıyla anılan muhaddislerden olan İbn İshâk'tan pek çok kişi hadis ve meğâzî rivayet etmiştir. Mutâ et-Tarâbîşî, bunların sayısını 131 olarak verir. Buhârî, İbn İshâk'ın meğâzî dışında çoğu ahkâma ait 17.000 hadis rivayet ettiğini, Zehebî ise bunların çeşitli yollarla gelen senedleri dolayısıyla mükerrerleriyle birlikte bu sayıya ulaştığını, gerçekte sayılarının bu rakamın onda biri dahi olmadığını belirtir. Kendisi de bu hadislerin bir kısmını *es-Siyer ve'l-meğâzî*'siyle tefsir, hadis, fıkıh, tarih ve ahbâr kitaplarında kullanmıştır.

Muhaddislerle cerh ve ta'dîl âlimlerinin İbn İshâk'a yönelttikleri en ağır tenkit, onun hadisi aldığı râvi veya şeyhi atlayıp

(tedlîs) ilk râvinin adıyla nakletmesidir. Ancak bu husus, tarih ve hadis rivayeti arasındaki farktan ileri gelmektedir. Hadisler genellikle kısa ve bir olayın birbirine bağlı unsurlarıyla anlatılmasının söz konusu olmadığı metinlerdir. Tarih yazıcılığında ise olayları birbirine bağlamak suretiyle anlatım esastır. İbn İshâk'ın tarihçi yönüyle birçok hadisin senedini birleştirerek vak'ayı anlatması, ilk defa kendisinin başvurduğu bir usûl değildir. Aynı usûlü, hadisteki üstünlüğü kabul edilen ve meğâzî ile de ilgilendiği bilinen İbn Şihâb ez-Zühri ile fakih ve muhaddis olmasının yanı sıra meğâzî sahasındaki ilk otoritelerden sayılan Urve b. Zübeyr de kullanmıştır.

Ahmed b. Hanbel'in "*Üç çeşit bilgi vardır ki bunların asılları yoktur: Meğâzî, melâhim (gelecekte yaşanacak kanlı olaylar ve beklenen fitneler) ve tefsîr.*"² dediği rivayet edilmiştir. Burada "*bunların asılları yoktur*" ifadesinden maksat, "*bu ilimlerin isnatları yoktur*" demektir. Doğrusu şu ki, bu ilimlerde bol miktarda mürsel hadis kullanılmıştır. Rivayetlerin senetleri olsa bile bu senetlerde eksiklik vardır. İbn Teymiyye de bu sözü bu ilimlerde mürsel hadislerin çokça kullanılması anlamında ele almıştır. Abdülfettâh Ebû Gudde'ye göre bu sözün, "Bu kitaplarda zayıf ve uydurma hadisler yaygındır; zira bu kitaplar, hadis ve ahkâm kitapları kadar, muhaddis imamların ve tenkid ehli üstadların çalışmalarına konu olmamıştır" şeklinde anlaşılması da mümkündür. Nitekim Zehebî'nin yorumu daha çok bu yönde olmuştur.

İbn İshâk ve çağdaşları, Hz. Peygamber'in hayatı hakkında yazmış oldukları eserlere *el-Meğâzî*, bazen de muhtevasını göstermek için *el-Meğâzî ve's-siyer* adını vermişlerdir. Nitekim İbn Sa'd da İbn İshâk'ın eserin adını *el-Meğâzî* şeklinde verir. İbn Hişâm'dan sonra bu tür eserler için *es-Sîre* isminin kullanılması yaygınlık kazanmıştır. Belki de bundan

² Alî el-Kârî, *Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler*, s. 310.

dolayı İbnü'n-Nedîm, İbn İshâk'ın eserinden *Kitâbü's-Sîre ve'l-mübtede ve'l-Meğâzî* diye bahseder. Muhammed Hamidullah ise eserin ismini *Sîretü İbn İshâk* şeklinde verdikten sonra, aslında *Kitâbü'l-Mübtede ve'l-meb'as ve'l-meğâzî* şeklinde isimlendirildiğini ifade etmiştir.

İbn İshâk'ın en önemli eseri olan *es-Siyer ve'l-meğâzî*, müellifi henüz hayatta iken büyük bir şöhret kazanmasına, altmışa yakın râvi tarafından rivayet edilmesine ve daha sonraki nesilden on âlimin birer nüshaya sahip olmasına rağmen bütünüyle günümüze ulaşmamıştır. Eser günümüze üç yolla gelmiştir:

a. Orijinal nüshalarla:

Fas'taki Karaviyyîn ve Rabat kütüphaneleriyle Dimaşk Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de eserin üç eksik nüshası bulunmaktadır. Fas'ta bulunan birinci parçanın baş tarafından bir yaprağı eksik olup sonunda birinci bölümün bittiği, ikinci bölümün Râhib Bahîrâ olayı ile başlayacağı ifade edilmektedir. İkinci parça birinci parçayı tamamlar ve Râhib Bahîra olayı ile başlar, İsrâ olayı ile sona eder. Şam'daki parça ise Bedir Savaşıyla başlar, Uhud Savaşıyla sona erer.

Eserin Arapça olarak yapılan iki neşrinde bu yazmalar esas almıştır. Muhammed Hamidullah eseri *Sîretü İbn İshâk el-müsemmâ bi-Kitâbi'1-Mübtede' ve'l-meb'as ve'l-meğâzî* (Fas, 1396/1976), Süheyl Zekkâr ise *Kitâbü's-Siyer ve'l-meğâzî* (Dimaşk 1396/1976) adlarıyla yayımlamışlardır.

b. İbn Hişâm'ın es-Sîretü'n-Nebeviyye adlı eseriyle:

İbn Hişâm, İbn İshâk'ın *es-Siyer ve'l-meğâzî*'sinin Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâî tarafından rivayet edilen ve Kûfi-Bağdâdî diye meşhur olan nüshasını kısaltmış, bu arada Hz.

Peygamber'le ilgili olmayan veya Kur'ân'da temas edilme-
yen olayları, uydurma olduğu ileri sürülen şiirleri, bazılarını
incitebilecek nezakete uymayan haberleri ve el-Bekkâî'nin
mevsuk saymadığı bilgileri eserine almadığını, aldıklarını
ise rivayet edildiği şekliyle aynen kitabına aktardığını be-
lirtmektedir. M. Hamidullah'ın beyanına göre Fas ve Şam'da
bulunan parçalar, İbn Hişâm'ın *Sîre*'siyle karşılaştırıldığında
açıklamalarda, kelimelerde, takdim ve tehirde birtakım fark-
lılıklar görülür. Ancak bu farklılıkların çok ve önemli olma-
dığı anlaşılmaktadır.

Yine M. Hamidullah'ın tespitine göre İbn Hişâm, bazı bil-
gilerin yanı sıra özellikle kitabın orijinalinde bulunan birçok
şiiri, İbn İshâk'ın nisbet ettiği kimselere nisbet etmenin doğru
olmadığına inandığından kitabına almamıştır.

c. Tarih, tefsir ve hadis kitaplarıyla:

İbn İshâk'ın *es-Siyer*'i incelendiğinde Hz. Peygamber'in,
hayatı ve şahsiyetiyle münferit bir hadise gibi telakki edil-
meyip, dünya ve insanlık tarihinin bir parçası, Hz. Âdem'den
itibaren gönderilen peygamberlerin devamı ve son halkası
olarak ele alındığı görülür. Dolayısıyla tarih ve ahbâr kitap-
larında İbn İshâk'tan pek çok iktibaslar yapılmıştır. Nitekim
İbn Hişâm, *Mübtede* adıyla anılan bölümün önemli bir kıs-
mını eserine almamakla birlikte, bu bölümde yer alan kısas-ı
enbiyâ ve Câhiliye dönemini ilgilendiren haberleri, Taberî'nin
tarih ve tefsir kitaplarında, Mekke'nin ve Kâbe'nin eski tari-
hiyle ilgili olanları da Ezrakî'nin *Ahbâru Mekke*'sinde bulabil-
mekteyiz. Çeşitli tefsir ve hadis kitaplarında da ondan yapı-
lan pek çok rivayetler mevcuttur. Bu rivayetlerin tamamının
es-Siyer'den alınmış olduğunu iddia etmek mümkün olma-
makla birlikte, rahatlıkla önemli bir miktarının buradan alın-
dığını söyleyebiliriz.

Bütün bu kaynaklardaki rivayetler toplanmak suretiyle tama yakın bir *es-Siyer ve'l-Meğâzî* elde etmek mümkün görünmektedir. Nitekim bu amacı gerçekleştirmek üzere bir çalışma yapan Alfred Guillaume, başta İbn Hişâm'ın eserinde yer alan metinle Karaviyyî'nin Kütüphanesi'ndeki yazma nüshayı, ayrıca Taberî'nin *Târîh*'inde ve Ezrakî'nin *Ahbâru Mekke*'sindeki ondan alınan haber ve rivayetleri bir araya getirerek *The Life of Muhommad a Transiation of İshâq's Sîrat Rasül Allah* adıyla İngilizceye tercüme etmiştir (Oxford 1955). Abdüllatif et-Tîbâvî bir makalesinde bu çalışmada bazı hataların bulunduğunu tespit etmiştir. M. Hamidullah'a göre de Guillaume, İbn İshâk'ın olduğu söylenen her şeyi bir araya getirmek ve kitabına eklenenleri çıkarmak istemiş, ancak bu konudaki bilgisinin yetersizliği sebebiyle, çalışmasında başarılı olamamıştır.³

Elinizdeki çeviri Dr. Süheyl Zekkâr'ın tahkikini yaptığı ve *Kitâbü's-Siyer ve'l-meğâzî* adıyla neşrettiği nüshayı (Dimaşk, 1398/1978) esas alınarak hazırlanmıştır. Eserin bir de Muhammed Hamidullah'ın *Sîretü İbn İshâk* adıyla yayımladığı ikinci bir neşri bulunmaktadır. S. Zekkâr'ın neşri tahkik kuraları bakımından daha titiz bir çalışmadır. Dipnotlarda yazma nüshalar arasındaki farklar belirtildiği gibi, bazı yazım hataları da başka kaynaklarla mukayese edilmek suretiyle tespit ve tashih edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca dipnotlarda yer yer

³ Buraya kadar verdiğimiz malumat, şu kitaplardan yararlanılarak hazırlanmıştır: Burayü'l-Kârî, *Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler*, (thk. Abdülfettah Ebû Gudde), çev. Dr. Halil İbrahim Kutlay, İnkilâb Basım-Yayımları, İstanbul 2011. s. 310-311; İbn İshâk, *es-Siyer ve'l-meğâzî*, (Mukaddimetü'l-muhakkık), (thk. Dr. Süheyl Zekkâr), Dârü'l-Fikr, Dimaşk 1398/1978, s. 5-20; Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *Sîretü İbn İshâk el-Müsemmâ bi-Kitâbi'l-mübtede ve'l-meb'as ve meğâzî*, (Mukaddime), (thk. ve mukaddime: Muhammed Hamîdullah), Ma'hadü'd-Dirâsât ve'l-Ebhâs li't-Ta'rib, Matba'atü Muhammed el-Hâmis, Fas 1396/1976, s. 1-1; Mustafa Fayda, "İbn İshâk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopesi*, İstanbul 1999, XX, 93-96.

konuyla ilgili bilgi farklılığın işaret edilmiş, bazı konularda da açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

Eserin bir de Türkçe tercümesi mevcuttur. Sezai Özel, Muhammed Hamidullah'ın neşrini esas alarak eseri *Siyer* adıyla yayımlamıştır (İstanbul 1988, 1991). Çeviride senetler kitabın arkasına atılmış olduğu gibi az da olsa yer yer bazı cümleler ve şiir beyitleri atlanmıştır.

Metnin aslına sadık kalarak Türkçeye en uygun şekilde aktarma gayreti içinde olduğumuz İbn İshâk'ın elinizdeki çevirisini yaparken, daha önce yapılmış olan çeviri ile karşılaştırma da yaptık. Bu karşılaştırmayla eski çeviride yapılan bazı hataları görme ve kendi çevirimizdeki kapalılıkları asgariye indirmeye çalıştık.

Özellikle ikinci kısımda konu başlıkları azdı ve bazı rivayetler konu başlıklarıyla uyuşmuyordu. Birinci kısımda da yer yer konu başlıklarıyla uyuşmayan rivayetler vardı. Biz bu tür rivayetler için muhtevaya uygun olarak yeni başlıklar ekledik ve bunları köşeli parantez [...] içinde gösterdik.

Arapça metinde bazı ayetler tam yazılmayıp başından bir miktar sonundan bir miktar yazılıp aradakilere işaret edilmiştir. Bu gibi yerlerde ayet meallerini tam verdik.

Farklı nüshalar esas alınarak tahkiki yapılan Arapça bir eserin dipnotlarının tamamının başka bir dile aktarılması mümkün olmadığı gibi anlamı da yoktur. Asıl metinde eksiksiz bir tercümeyi esas almakla birlikte dipnotlarda seçici davrandık. Açıklayıcı mahiyetteki dipnotları tercüme ettik, fakat 1) nüshalar arasındaki farklılara işaret eden, 11) yazma nüshadaki metinde hata olduğunu ortaya koyan, 111) daha fazla bilgi için başka kaynaklara yönlendirme yapan, 1111) metindeki bir kelimenin anlamını bir veya birkaç kelimeyle açıklayan dipnotları çevirmedi. Kelime anlamını açıklayan bilgiyi tercümede değerlendirdik.

Muhakkikin de açıklama yapmadığı bazı yerlerde, bazı kavram veya konuların daha iyi anlaşılması için kısa açıklamalara ihtiyaç olduğunu gördük. Dipnotlarda verdiğimiz bu tip açıklamaları (M) harfiyle belirttik.

Rabbimizin bize üsve-i hasene olarak sunduğu rahmet peygamberi Hz. Muhammed'in (s) hayatını anlatan böylesine önemli bir eseri tercüme etme imkânını bahşettiği için O Zât-ı Akdes'e sonsuz hamd ü senada bulunuyorum. Gayret bizden, tevfiğ Allah'tandır.

Prof. Dr. Ali BAKKAL
2012 - Ankara

Muhakkikin Girişİ

i slâm'ın doğuşu sırasında **Mekke**, **Yesrib** ve **Tâif** gibi şehirlerde oturan **kuzey Arap tüccarlarının** çoğu okuma yazma bilirdi. Miladî V. asrın ortalarından itibaren **Arap Yarımadası**'nın kuzeyinde iktisadî ve siyasî açıdan kesintisiz olarak bir gelişme sürecinin varlığı göze çarpmaktadır. Bu asırda Arap Yarımadası'nın çevresinde veya iç kısımlarında **Farşlıların** ve **Bizanslıların** destekleriyle varlıklarını devam ettiren küçük devletler iyice zayıflamış veya çökmüşlerdi. **Yemen**'in güçlü merkezî hükümeti çökmüş, önce **Habeşlilerin**, sonra da Farşlıların eline geçmişti. Yemen'in düşüşü ile Yarımada'da ticaret yollarına ve pazarlara hakim olup aristokrat cumhuriyete benzer bir yönetim şekline sahip olan Mekke'nin yükselişi eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. **Mekkeliler**, bir yönüyle Yarımada'nın dahilinde, diğer yönüyle komşu devletlerle birlikte şehirliler ve bedevîler arasında alâka tesis etmek suretiyle "ilâf" düzenini oturtmuşlardı.¹ Mekke'nin çevresiyle birlikte hareket eder durumda olmasının, eskiden beri Araplar nezdinde dinî bir merkez olan Mekke'nin başlıca ticarî bir merkez olması neticesini de doğurması tabîî bir durumdur. Mekke'nin dışarıya mahsus

¹ Kırş. *Nâkâidu Cerîr ve'l-Ferez dak*, II, 185, 638; *Dîvânü Cerîr*, I, 261-262; Grunenbuam, *The Natur of Arabe Unity Before Islam*; in: *Arabica X*, 1963; Caskel, *Entdeckungen in Arabien*, 27-32; Kister, *Mecca and Tamim*; in: *Jesho VIII*, 1965, p. 113-116.

dinî, kültürel ve siyasî tesirler altında kalması da normal bir durum olarak karşılanmalıdır. Yarımada'nın kuzeyindekiler **Yahudilik** ve Hıristiyanlığı bildikleri gibi Mekkeliler de bu iki din hakkında bilgi sahibiydiler. Yine onlar Farşlılar ve **Rumlar** hakkında da bazı bilgilere sahiptiler; "**Helen Kültür Sahası**"² diye bilinen ve bu bölgede hakim olan geleneksel kültür hakkında da bazı şeyler biliyorlardı. Bu haricî geleneksel kültürün bazı unsurları Mekke'ye kadar uzanmış ve genel olarak Mekke'ye ve Yarımada'nın kuzeyine mahsus bir geleneksel kültür oluşmuştu. Mesela bu çerçevede Arapların aldığı kültürel unsurlardan birisi, aslında **Nabatlılar**³ ait olan yazıdır. Gelişimi miladî XIV. asrın başlarına kadar uzayan ve ilk örnekleri bize kadar ulaşan bu yazı, Yarımada'nın kuzeyinde ve güneyinde Mekke ticaretinin yaygınlaştığı pazar ve çarşıların bulunduğu bölgelerde yaygınlaşmıştı. Şüphesiz çoğu tüccar olan Kureyş gençleri çeşitli antlaşmalar yaparlar, yaptıkları akitleri tescil ederler ve mektup yazma ihtiyacı duyarlardı. İşte bu yüzden onların çoğu Arapça yazmasını da bilirlerdi. Kitaplara, yazmaya, akitlere, ticarî düzenlemelere çokça işarette bulunan Kur'ân, bütün bunların onlar tarafından bilindiğine ve uygulandığına dair açık bir şahittir.⁴ Siyer, tarih ve tabakât kitapları da Mekke ve **Medine**'de yazma ve okuma işini iyi yapan kimselerin bizzat isimlerini zikretmekle bu hususu desteklemektedir. Bu kitapların, daha çok Medine-i Münevvere'ye mahsus olmak üzere yazmayı, yüzmeyi ve ok atmayı iyi bilen kişilere "el-Kâmil [çoğulu el-Kemele]" denildiğinden bahsetmesi önemlidir. Ensâr arasında bu kişilerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktu.⁵

² Krş. E. Rosenthal, *Das Fortleben der Autike im Islam*, 8 ff.

³ Krş. Abbot, *N. The Rise of the North Arabic Script*, Chicago 1939; Du - saud, *La Pénétration des Arabes* 64; Altheim - Sttiehl, *Die Araber*, II, 313 ff; Cevâd Ali, *el-Mufasssal*, III, 191 vd.

⁴ Kur'ân, 23/282; Krş. Nâsirüddîn el-Esed, *Mesâdiru's-ş-ri'l-câhilî*, 41-133.

⁵ *Tabakâtü İbn Sa'd*, III,136; *Fütûhu'l-büldân*, 473-477.

Bu kısa girişte Araplarda “tarih bilinci”nin varlığı, esası ve gelişmesiyle ilgili gerekli olan incelemeye de temas etmemiz gerekir. Şimdi, güney Araplarına ait yazıt ve kitabelerden öğreniyoruz ki, onlar her olayın tarihi yazıyorlar, her şeye tarih düşünüyorlardı.⁶ Aynı şekilde ilk kuzey Arap kitabeleri de tarihliydi. Yine biz biliyoruz ki, Mekkeliler aralarında geçen olayları birbirlerine anlatırlar, gece sohbetleri yaparlardı. Anlattıkları şeylerin bir kısmı Yarımada'nın geçmişi, bir kısmı da çeşitli devletler ve komşu medeniyetlerle ilgiliydi. Hz. Peygamber (s) vefat edip yeni Arap-İslâm devletinin idare esasları oluşmaya başladığında, ikinci halife **Ömer b. el-Hattâb**, Hz. Peygamber'in (s) Mekke'den Medine'ye **hicretini**, düşünmeye bile gerek kalmadan yeni devletin ve yeni davetin tarih başlangıcı olarak kabul etmiştir. Mekkelilerin ve kuzeylilerin duyarlılığının bir neticesi olarak ortaya çıkan ilk Arap tarih bilinci, yeni daveti desteklemekte olup, “ümme” ve devlet kavramı çerçevesinde gerçekleşen bir doğuştur. Diğer taraftan, kabileler arası mücadelelerin fetihler ve şehirlerin inşasıyla birlikte başladığını ve yine merkezî hükûmet ile bazı kabile mensuplarının mücadelesinin de bu dönemde ortaya çıktığını ifade etmek gerekir. Her kabilenin, gücü yettiği zaman başkalarını kendisinden uzaklaştırarak kendisine mahsus “târîhî bir suret” inşâsına bizzat kendisinin yönelmesi tabî karşılanmalıdır. Bütün bunlar bizi şöyle demeye zorlar: Arap tarih bilinci, hicrî ikinci asır tarihçilerinin yazılarıyla başlamıştır. Bu, Arap çevresinde doğan asıl bilinçtir. Her ne kadar tarih bilinci konusunda hariçî unsurların tesirleri olmuşsa da bu tesirler geçici ve ârizî niteliktedir.⁷

⁶ Krş. Rosental, *İlmü't-târîh inde'l-müslimîn*, 21-22 (el-Alî çevirisi).

⁷ Gruneboom, *The Nature of Arab Unity Before Islam*, in: Arabica X 1963; Rosental, *İlmü't-târîh inde'l-müslimîn*, s. 33 vd.; Braune, W. *Historical Consciounnes in Islam*, 38-43; in: *Theology and Law in Islam* (ed. G. E. Von Grunebaum) II, 1969.

I. hicrî asırdaki ilk tarihî ihtimam, ortaya yeni çıkmış ve gelişmekte olan ümmetin yakın tarihi olması münasebetiyle Sîret-i Nebeviyye çerçevesinde yoğunlaşmıştır. Toplum, “yeniden kendisine gelmek ve toparlanmak” için büyük bir çaba içine girmişti. Bu eşsiz tarihî tecrübe, bir nübüvvet ve bir ilk örnek toplum tecrübesiydi. “Tarihî sûret”in, ümmet ve yeni bir toplum fikrini desteklemesi, bu oluşuma imkân vermesi gerekiyordu. **Fetih**ler ve diğer milletlerle olan ilişkiler neticesinde ortaya çıkan yeni problemler, Hz. Peygamber’in (s) savaşlarına, onun idare tarzına ve vahyin tecrübesine müracaat edilerek çözülmek isteniyordu. Hz. Peygamber’in sîreti, bu geniş tarihî perspektif çerçevesinde yazıldı. Aynı zamanda Hz. Peygamber’in sîreti, geçmişte yaşamış peygamberler ve onlara tabi kavimlerin tevhîd fikri etrafında oluşturdukları münasebetlerin ve tarihî tecrübenin en mükemmelini ifade ediyordu. Herkes tarafından bilinen bu tarihî bilgilerin kaynağı, Kur’ân, geleneksel Arap malumatı, Arap kabilelerinin fethedilen ülkelerde onlarla birlikte yaşarken öğrendikleri ve yine Arap kabilelerinin yazılı olmayan yaşam tarzlarıdır. Sîret ve onu takip eden konularda gösterilen ihtimam, **Cahiliye** devrinde meydana gelen ve “**Eyyâmü'l-Arab**” diye isimlendirilen kabileler arasındaki çatışmalar ve olaylarla ilgili bilgiler hakkında da gösterilmiştir. Buna ilaveten şunu da söylememiz gerekiyor: İslâm devletinin siyasî tarihinin başlamasıyla birlikte, devlete hâkim olan güç ile bazı dinî siyasî gruplar arasında da çatışmalar başlamıştır. Öyle ki bu siyasî çatışmalar **Emevî** hakimiyetinin sonunu getirmiştir.⁸

I ve II. hicrî asırlarda birçok âlim, Siyer-i Nebî ve onu tamamlayan tarihî bilgileri tespit hususunda özenle çalışmışlardır. **Vehb b. Münebbih**, **Ebân b. Osmân b. Affân**, **Urve b. ez-Zübeyr**, **Şurahbîl b. Sa’d**, **Abdullah b. Ebû Bekr b. Hazm**, **Âsım**

⁸ Abdülazîz ed-Dûrî, *İlmü't-târîh inde'l-Arab*, 17-20.

b. Ömer b. Katâde, Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî, Musa b. Ukbe, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr ve Muhammed b. İshâk bunlardandır. Vehb b. Münebbih'in (34-114/654-732) meğâzî hakkındaki kitabının bir parçası bize ulaşmıştır.⁹ Aynı şekilde Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî'nin (ö. 124/741) siyer konulu yazılarının bazı parçaları **Abdürrezzâk İbn Hümâm es-San'ânî**'nin (ö. 211/826) Kitâbü'l-Musannefi içinde bize kadar gelmiştir. Musa b. Ukbe (ö. 141/758) ve Muhammed b. İshâk (ö. 85-151/705-768), siyer kitabı yazarlığının ikinci merhalesinin mümessilleri ve bunların eserleri de **Abbâsîler** döneminde yazılmış en eski kitaplar olarak kabul edilirler. Musa b. Ukbe'nin meğâzî hakkındaki kitabının küçük bir parçası da bize kadar ulaşmış olup 1904 yılında yayımlanmıştır. Bu parça üzerinde yapılan bir çalışma, Musa b. Ukbe'nin olayları kronolojik olarak tertip ettiğini, tarihî olayları rivayet ederken rivayetlerin senetlerini özenle zikrettiğini, hocası **ez-Zührî**'ye karşı umumî olarak güven duyduğunu göstermektedir.¹⁰

ez-Zührî ve Musa b. Ukbe'nin yaptığı çalışmalar çok önemli olmakla birlikte, İbn İshâk'ın siyerle ilgili çalışması tarihçiler için aslî ve önemli bir kaynak olarak kalmaya devam edecektir. Bir tarihçi olarak onun önemi, şeyhlerinin tecrübelerini anlamasında ve özümsemesinde, yeni tarih anlayışı ve geniş kültürel birikimiyle olayları bütün yönleriyle değerlendirebilme özelliği sebebiyle şeyhlerinin tecrübesini yeniden elden geçirmesinde ve geliştirmesinde, "tarihî suret" için siyasî olayların maksatlarını iyi kavramasındadır. Bu sebeple İbn İshâk, siyer yazarlarının şeyhi, ondan sonra siyer üzerine kitap yazanlar da

⁹ C. R. Hürî, bu parçayı Heidelberg'de neşretmiştir.

¹⁰ *Kitâbü's-Siyer'l-evâil'* den naklen. Krş. *Makâlâtü Hörûfter fi Islamic Culture*, I, II. Bu makaleyi Hüseyin Nâsir *el-Meğâziyyü'l-evvel ve müellifühâ* başlığıyla tercüme etmiştir (1949); Krş. Abdülazîz ed-Dûrî, *İlmü't-târîh inde'l-Arab*, 20-27.

onun ailesi sayılır. Ondan asırlarca sonra gelen İbn Seyyidünnâs gibi bir siyer yazarı şunu söylüyor: “Eğer, tarihçi İbn İshâk'ın güvenilirliği soruşturmaya tabi tutulursa, Hz. Peygamber'in (s) sîresi ve onun tarihî değeri de bazı tehlikelerle karşı karşıya kalır.” Bu sebeple **İbn Seyyidünnâs**, İbn İshâk'ı eleştirenlere karşı onu müdafaa etmek amacıyla Sîre'sinin girişinde bir fasıl açmayı gerekli görmüştür.¹¹

Bu asrın başlangıcından itibaren İbn İshâk üzerine birçok çalışma yapılmış olmakla birlikte,¹² bu alanda tatminkâr neticelere ulaşabilmek için aşılması mümkün olmayan bazı zorluklar vardır. Bu çalışmaların dayandığı malzemeler (delil, madde) oldukça azdır ve bunlar aslî malzeme değillerdir. Öncelikle İbn İshâk'ın kitabı kendisinin ilk olarak yazdığı şekliyle bize ulaşmamıştır. Bize ulaşanlar da bazı düzeltmeler ve ıslah çalışmalarından sonra elimize geçmiştir. Böyle bir çalışmayı yapanların en meşhuru ve en önemlisi İbn Hişâm'dır. Ben seneler önce İbn İshâk'ın **Sire**'sinin **Mağrib**'te bulunan bir parçasının fotokopisini elde ettim. Onu **Dımaşk**'ta **el-Mektebetü'z-Zâhiriyye**'de bulunan **el-Meğâzî** kısmının yazmalarına ekledim. Sonra bu iki parçada bulunan madde ve rivayetlerle, **İbn Hişâm**'da bulunanları karşılaştırdım. Bu karşılaştırmadan sonra eserin neşrinin önemi benim için daha anlamlı hale geldi.

Muhammed b. İshâk 85 (705) yılı civarında Medine'de dünyaya geldi,¹³ burada büyüdü ve sahâbîlerden bazılarında

¹¹ *Uyûnü'l-eser*, I,10-17.

¹² Johann Fuck'ın kitapları arasında İbn İshâk üzerine bir çalışma (1925) bulunmaktadır. Yine Fischer, İbn İshâk'tan rivayette bulunanlarla ilgili bir makale yayımlamıştır. Horovitz de yukarıda zikredilen bir makalesinde olduğu gibi onun üzerine çalışmıştır. Krş. ed-Dürî, 27-32.

¹³ İbn İshâk'ın hayatından bahseden önemli kaynaklar şunlardır: *Tabakâtü fuhûli's-su'arâ li-İbn Selâm*, 8, 11, 206; *Tabakâtü İbn Sa'd*, VI, 396; *el-Me'ârif*, 491; *el-Fihrist*, 92; *Târîhu Bağdâd*, I, 214; *Mu'cemül-üdebâ*, XVIII, 5 vd.; *Vefeyâtü'l-a'yân*, IV, 276-277; *Târîhu'l-İslâm*, VI, 375-378; *Mîzânü'l-i'tidâl*, III, 468; *Tezkiratü'l-huffâz*, II, 172; *Tehzîbü't-tehzîb*, IX, 38; *Uyûnü'l-eser*, I, 10-17.

yetişti. Fakat onun rivayetlerinin çoğu sahâbe çocuklarındandır. Babasından ve Medine'deki tabiîn büyüklerinden hadis dinledi. Sonra bilgisini daha fazla geliştirmek için **Mısır'a** gitti. 119 (738) yılında biz onun **İskenderiye**'de olduğunu biliyoruz. Sonra Medine'ye döndü. Çokça rivayette bulunmakla meşhur oldu ve rivayetleri yayıldı. Bu arada o dönemde Medine'nin iki âlimi olan Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr (ö. 146) ve **Mâlik b. Enes**'le (ö. 179) anlaşmazlığa düştü. **Hişâm b. Urve** onu yalancılıkla itham etti. Çünkü o, eşi **Fâtıma bt. el-Münzir b. ez-Zübeyr**'den rivayette bulunuyordu. Hişâm b. Urve ise, İbn İshâk'ın ondan hadis dinlemesine karşı çıkıyor ve "O benim eşimin yanına mı geliyordu?" diyordu."¹⁴ Muhtemelen Hişâm b. Urve, bu sözüyle onun sosyal seviyesinin düşüklüğüne işaret ediyordu. Çünkü İbn İshâk mevlâ idi. 12 (633) yılında **Hâlid b. Velîd**, **Irak** bölgesindeki **Aynüttemr** şehrine girmiş ve burada bir kilisede ders görmekte olan gençleri esir etmişti. Bu gençler arasında **Muhammed b. Sîrîn**'in babası Sîrîn ve Muhammed b. İshâk'ın dedesi **Yesâr** da bulunuyordu. Yesâr, **Kays b. Mahreme**'nin mevlâsıydı. **Hatîb el-Bağdâdî**'nin rivayetine göre esir edilen Yesâr değil, onun da babası olan **Hıyâr** idi. Dolayısıyla Kays b. Mahreme b. el-Muttalib b. **Abdümenâf**'ın mevlâsı da Hıyâr idi. Bundan anlaşılıyor ki, İbn İshâk'ın dedeleri **ehl-i kitab** olup bu konuda bilgi sahibi olan insanlardı. Nitekim bu husus, onun anlattığı kıssalardan ve Hz. Peygamber'den (s) önceki asırlarda meydana gelen olayları rivayet etmesinden de anlaşılmalıdır. Yine onun **Süryanice**yi bildiği de anlaşılmalıdır. Muhtemelen bu dil, kendisine ailesinden veraset yoluyla intikal etmiştir. Onun, bütün bunları, uzun süre ikaamet ettiği Mısır'da öğrenmiş olma ihtimali de vardır.

Onun Mâlik'le olan anlaşmazlığını da bir yönüyle anlamak mümkündür. Çünkü İbn İshâk, "Onun rivayet ettiği

¹⁴ *Târîhu Bağdâd*, I, 216; *Vefeyâtü'l-a'yân*, IV, 277.

hadisleri bana arzedin; çünkü ben onun baytarıyım.” derdi. **Mâlik** de, “İbn İshâk nedir? O, deccallardan bir deccaldır. Biz onu Medine’den çıkardık.”¹⁵ demiştir. Bu münakaşayı anlamak zor değildir. Bu münakaşa aynı meslek grubu içinde meydana gelen anlaşmazlıktan ibarettir. Eski âlimler “Asırdaş olmak perdedir.” derlerdi. Ancak biz konunun bu çerçevesinin dışına taşıdığı düşüncesindeyiz. İbn İshâk’ın yaptığı tarih yazıcılığının tabiatı, detaylı bir tetkik neticesinde olayları birbirine bağlamak suretiyle rivayet silsilesini birleştirmeyi, tek bir anlatım tarzını seçmeyi ve mümkün olduğu kadar kısa bir anlatımı gerektirir. Hatadan sakınma konusunda titiz bir hadisçi olan Mâlik’in bütün bunları dikkatle incelemesi ve hepsine de şek ve şüphe ile yaklaşması tabii karşılanmalıdır. Mâlik’in İbn İshâk hakkında böyle söylemesinin diğer önemli bir sebebi de, İbn İshâk’ı Medine’den çıkaranların, onun ve onun düşüncesinde olanların olduğu düşüncesidir.¹⁶ Öyleyse bu anlaşmazlık sadece sırf ilmî anlayış farklılığından kaynaklanmıyor, konunun bir de siyasî ciheti bulunuyordu. Kaynaklar Mâlik’in iddiasını daha çok desteklemektedir. Nitekim Mısır’dan döndükten sonra İbn İshâk’ın **Kaderiyye** inancında olduğu ve bu sebeple Medine’de kendisine celde vurulduğu haberi yayılmıştı. İbn İshâk da kendisine yapılan ithamı reddetmemiştir. Fakat Hişâm b. Urve, eşinden hadis alma konusunda kendisini yalancılıkla itham edince, buna karşı kendisini savunmuştur. Fakat Mâlik’in kendisini zındıklıkla itham ettiği haberi kendisine ulaştığı zaman ona karşı bir şey dememiştir. Esasen Mâlik, onun zındık olduğunu kastetmiyordu. Bu itham, rivayetlerin senetlerini muhafaza eden hadisçilerin, Basra ve diğer şehirlerde bulunup da Kaderiyye inancına

¹⁵ *Mu’cemü'l-üdebâ*, XVIII, 7-8; Krş. *Târîhu'l-İslâm*, VI, 378; *Tabakâtü Halife*, I, 402; *en-Nücümü'z-zâhire*, II, 165; *Mir’âtü'l-cenân*, I, 460.

¹⁶ Süheyl Zekkâr, İbn İshak’ın başka sebeple Medine’den çıkmış olabil - ceği, fakat Medine’den çıkmış olması sebebiyle de Mâlik’in onu kendilerinin çıkarttığı düşüncesinde olabileceğine işaret ediyor (M).

sahip olan kişilere karşı söyledikleri bir sözdü.¹⁷ Diğer taraftan bu ithamda, İbn İshâk'ın gizli olan Şîa inancını açığa çıkarma maksadı da vardır. Çünkü Sîretü'n-Nebî¹⁸ konusuyla uğraşanların çoğu böyle bir ithama maruz kalmışlardı. Eskiden **Abdül-melik b. Mervân**'ın konuyla ilgili düşüncesini, "Kimse siyerle uğraşmazsa, orada **Benî Hâşim** ve **Ensâr**'ın diğerlerine üstün tutulması olmazdı!" şeklinde ortaya koyduğu bilinmektedir.¹⁹

Bütün bunlar İbn İshâk'ı Medine'den ayrılmaya zorladı. Artık iyice daralmış, sıkıntısı artmıştı. Bu yüzden Kûfe'ye gitti. Onun bu gidişi **Bağdat**'ın inşa edilmesinden önce, **Ha-life Mansûr**'un da 136-144 yılları arasında halifelik görevini ifa etmesinden sonra olmalıdır. Çünkü kaynaklarda okuduğumuza göre İbn İshâk, Mansûr **Hîre**'de iken onun yanına gelmiş, "Onun için *el-Meğâzi*"yi yazmış, bu sebeple **Kûfeliler** de kendisinden bunu dinlemişlerdi."²⁰ Onun **Ebû Ca'fer Mansûr**'a gidişi tesadüfî değildir. Yüksek bir ihtimalle İbn İshâk, Abbâsîlerin iktidarı ele geçirmelerinden önce onu tanıyordu. İbn İshâk'ın da işin başında Kaderiyye inancına sahip olmak bakımından onlarla tabîî olarak iyi bir ilişkisi vardı. Nitekim kaynaklar, Ebû Ca'fer'in, halifeliğinin başlarında **Amr b. Ubeyd** ve diğer bazı Basralı Kaderiyye âlimleriyle yakınlık kurduğunu açıkça ifade etmektedir.²¹ **Kaderiyyeciler**, **İbnü'l-Eş'as**'ın ayaklanmasından (82-84) itibaren Emevîlere muarız olanların safalarında yer almışlardı. Kaderiyyecilerin Emevîlere olan düşmanlığı, Emevî Devleti'nin 132 yılında sona ermesine kadar devam etti.²² Bunun dışında bazı olaylardan sonra Yezîd **b.**

¹⁷ Krş. *Târîhu'l-İslâm*, VI, 377; *Mu'cemü'l-üdebâ*, XVIII, 7.

¹⁸ *Mu'cemü'l-üdebâ*, XVIII, 7-8.

¹⁹ *el-Muvaffakyyât*, 332.

²⁰ *Mu'cemü'l-üdebâ*, XVIII, 6; *Vefeyâtü'l-a'yân*, IV, 277.

²¹ Krş. *el-Beyân ve't-tebyîn*, IV, 64-65; *el-'İkdü'l-ferîd*, III, 164; *Uyûnü'l-ahbâr*, II, 337.

²² Krş. R. Saiyid, *Die Revolte des İbn el-Asat und die Koranleser* (Freiburg 1977), P. 12/-290 ff.

el-Velîd b. Abdülmelik halife olunca **Şam** Kaderiyye bilgileri onu yönlendirdiler. Burada şöyle düşünmek için hiçbir mani yoktur: Abbâsîler, kendi yararlarına olduğu için Kaderiyye hareketinin Emevî muârizlığından istifade etmiştir. Muhtemelen bu da Abbâsî kıyamındaki bazı karanlık noktaları açığa çıkarır.

İbn İshâk'ın Medine'den ayrılmadan önce *es-Sîre*'nin tamamını veya bir kısmını yazdığı açıktır. **Kûfe**'ye gidip orada yerleştiği zaman pek çok Kûfeli ondan rivayette bulundu. Şehrin inşa edilmesinden sonra Mansûr'un askerleriyle birlikte Bağdat'a gitti. Oradakiler de kendisinden rivayette bulundular. *Sîre* ile ilişkileri bakımından burada kendisinden rivayette bulunan üç kişi önem kazanıyor. Bu kişiler şunlardır: **Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâî** (ö. 183/799), **Muhammed b. Seleme el-Harrânî** (ö. 191/807) ve **Yunus b. Bükeyr** (ö. 199/814). **Mansûr**, İbn İshâk'a oğlu **Mehdî**'yi yetiştirme görevi vermişti. Dolayısıyla İbn İshâk uzun süre onunla birlikte oldu ve yine onunla birlikte **Horasan**'a gitti. Horasan'da **Rey** şehrinde hadis rivayetinde bulundu ve yazdırdı. Mansûr'un emriyle Mehdî için *es-Sîre*'yi yazdı. Mansûr, onun bu kitabını yazdığını öğrenince ondan kitabında bazı değişiklikler yapmasını istedi. Böylece *es-Sîre*'nin üç nüshası meydana gelmiş oldu. Birinci nüshayı Medine'de, ikinci nüshayı Kûfe'de, üçüncü nüshayı ise Bağdat'ta yazmıştı. Birinci ve ikinci nüshaların bazı parçaları bize kadar ulaşmıştır. Bu iki nüsha bizim şu görüşü serdetmemize izin verir: Mansûr, İbn İshâk'tan **Abbâs b. Abdülmuttalib** zamanına, onun Hz. Peygamber'le birlikte meydana gelen haberlerine ve onun İslâm'a olan büyük hizmetlerine yoğunlaşmasını istemiş; muhtemelen Abbâs'ın bazı zayıf yönlerinin ve Müslüman olmadan önce Hz. Peygamber'e olan düşmanca tavırlarının silinmesi hususunda onunla anlaşmıştır. Bize göre yüksek bir ihtimalle Yu-

nus b. Bükeyr'in rivayeti birinci şekli, el-Bekkâî'nin²³ rivayeti ikinci şekli, Muhammed b. Seleme el-Harrânî'nin rivayeti ise üçüncü şekli temsil etmektedir. Bu hususta biz, Yunus b. Bükeyr'in bazı rivayetlerinde açıkça ortaya çıkan şiddetli **Şif** yönelişe dayanıyoruz. Meselâ, **Selmân el-Fârisî** ile ilgili bir rivayette Resûlullah (s) şöyle buyurmuştur: *"Ali vasîlerin en hayırlısı, onun nesli de nesillerin en hayırlısıdır."* İbn İshâk, Muhammed b. Seleme el-Harrânî'nin rivayet ettiği nüshada, *"Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: 'Eğer Allah kalplerinizde hayır olduğunu bilirse, sizden alnandan (fidyeden) daha hayırlısını size verir ve sizi bağışlar. Çünkü Allah bağışlayandır, esirgeyendir.'"*²⁴ ayetinin Abbâs hakkında nazil olduğunu ifade eder. Abbâs şöyle demiştir: "Resûlullah'a (s) Müslüman olduğumu söyledim ve kendisinden benden alınan yirmi **ûkiyye**nin geri verilmesini istedim."²⁵ İbn İshâk'ın Abbâsîlere olan meylini ifade eden bu rivayet birinci nüshada yoktur. el-Bekkâî'nin rivayeti ise maalesef ilk şekliyle bize ulaşmamış, ancak İbn Hişâm'ın düzeltmesiyle gelmiştir. Bizim bu görüşümüze göre her halükârda münakaşaya açık bazı şeyler kalacaktır. Çünkü biz şu ana kadar üç nüshadan hiç birine tam ve eksiksiz olarak sahip değiliz. Nüshalar arasında karşılaştırma mümkün olmadığından gerçeği tam olarak tespit etme imkânına da sahip değiliz.

el-Bekkâî'nin rivayetini gözden geçirip ihtisar eden İbn Hişâm hakkındaki bilgimiz de azdır. **es-Süheylî**'nin *er-Ravdu'l-ünûf*'de zikrettiğine göre o, **Abdülmelik b. Hişâm** diye çağrılırdı ve ilim (hadis) taşıyıcılığı bakımından meşhur bir kimseydi. **Neseb** ve **nahv ilimleri**nde de ileri bir seviyede bulunuyordu.

²³ Bekkâî'nin rivayetinden. Krş. *er-Ravdu'l-ünûf*, III, 106.

²⁴ Enfâl, 8/70.

²⁵ Hz. Peygamber'in amcası Abbas, Bedir Savaşı'nda diğer müşriklerle birlikte esir alınmış ve kendisinden serbest bırakılma karşılığında fidye olarak 20 okiyye alınmıştır. Sonradan Müslümanlığını açıkladığında bu paranın kendisine geri verilmesini istemektedir (M).

O aslen Himyerli Meâfirli ve Basralıdır. Yetişip büyüme ve ölüm itibariyle Mısırlı sayılır. **İbn Hallikân**, İbn Yunus'tan naklen onun *Târîhu Mısır* adlı kitabın yazarı olduğunu ilave eder. Hicrî 218 senesinde Rebûlâhîr ayının bitmesine 13 gün kala vefat etmiştir. es-Süheylî ise onun 213 senesinde vefat ettiğini ifade etmiştir.²⁶ Buradan anlaşıldığına göre, Abdülmelik b. Hişâm *Sîretü İbn İshâk*'ı gözden geçirip ihtisar çalışması yapmak istediği zaman **el-Bekkâî**'nin rivayeti olan metin önünde yazılı olarak bulunuyordu. Fakat onu el-Bekkâî'den nasıl aldığını bilmiyoruz: **Semâ**²⁷ ve rivayet yoluyla mı yoksa **vicâde**²⁸ veya **icâzet**²⁹ yoluyla mı? İbn Hişâm ihtisar çalışmasının girişinde³⁰ bu konuda hiçbir şey söylememekte, konuya doğrudan şöyle başlamaktadır:

Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm dedi ki: Bu, Allah Resûlü Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalib'in *Sîret* kitabıdır. Abdülmuttalib'in ismi Şeybe b. Hâşim'dir. Hâşim'in ismi ise Amr'dır...

Hiz. Peygamber'in (s) şerefli nesebini verdikten sonra şöyle demektedir:

Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm dedi ki: Bize Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâî, o da Muhammed b. İshâk el-Muttalib'den Resûlullah'ın (s) Âdem aleyhisselama kadar uzayan zikrettiğim şu nesebini anlattı.

²⁶ *Vefeyâtü'l-a'yân*, I, 290; *er-Ravdu'l-ünüf*, I, 7.

²⁷ Semâ, ravinin hadisleri bizzat şeyhinin ağzından duyarak alması yönütemidir (E).

²⁸ Vicâde, ravinin bir şeyhin kendi el yazısıyla yazılmış hadis kitabına veya hadislerinin yazılı olduğu sayfalara ulaşması anlamına gelir. Vicâde hadis tahammül yollarından biridir (E).

²⁹ Şeyhin, hadislerini rivayet etmek üzere talebelerinden birisine sözlü ya da yazılı izin vermesi (E).

³⁰ Yani *es-Sîretü'n-Nebeviyye* adlı eserinin başında (M).

İbn Hişâm burada İbn İshâk'ın kitabı konusunda nasıl bir metot izlediğini açıkça ifade ediyor ve şöyle diyor:

Bu kitapta İbn İshâk'ın zikrettiği bazı şeyleri terk ettim. Terk ettiğim şeyler şunlardır: Resûlullah'la ilgili olarak o konuda başka bir rivayet bulunmayan hususlar, Kur'ân'da hakkında herhangi bir ayet inmemiş olan meseleler, bu kitapta olup da Kur'ân'daki herhangi bir şey için sebep, yorum ve şahid niteliği taşımayan şeyler -bunları özetledim-, İbn İshâk'ın zikredip de ilim ehlinde hiç kimsenin bilmediği şiirler, hadiste var olan şeyleri ayıplayan bazı rivayetler, zikredilmesi bazı insanların üzen ve rahatsız eden rivayetler, el-Bekkâî'nin bizim rivayet etmemizi onaylamadığı ve dikkatlice incelemeyeceği bazı rivayetler. İnşallah, bunların dışında kalan ona ait bütün rivayetleri naklettim.

"el-Bekkâî'nin bizim rivayet etmemizi onaylamadığı bazı rivayetler" sözü, onun el-Bekkâî ile oldukça iyi ilişkiler içinde olduğunu gösterir. Fakat yukarıda ifade ettiğimiz gibi, bu ilişki biçiminin çerçevesini dikkatlice çizmek mümkün değildir. İbn Hişâm'ın senetleri zikretmemek şeklinde ortaya koyduğu hürriyet muhtemelen kendisine hiç dönmedi. Belki de bu durum İbn İshâk'ın metin konusunda arkada bıraktığı bir şeydi. Yukarıda işaret edildiği gibi yazılan şeyin tabiatı da hadisçilerin geliştirdikleri yolların dışında bazı konularda onlara karşı imiş gibi görünen başka yeni yolların ortaya konmasını gerektirmektedir.

Sonra, isnad ilminin esasları İbn İshâk döneminde tam olarak yerleşmemiştir. Öyleyse İbn Hişâm'ın senetleri zikretmemesi onun hatalı olmasını gerektiren bir problem teşkil etmez. Fakat onun İbn İshâk'ın metninden bazı kısımları gereksiz görmesi sebebiyle atması, bazı haberlerde düzeltme yoluna gitmesi, kendi anlayışına göre kabulünü sağlamak veya açıklığa kavuşturmak için bazı rivayetlerin lafızlarında

yeni düzenlemeler yapması üzüntü vericidir. Hiç şüphesiz onun bu düzeltmeleri ve şerhleri yapmasında, onun kültürel çevresinin ve yaşadığı asrın tabiatının tesiri olmuştur. Kendi dönemi, İbn İshâk'ın dönemini takip eden bir dönem olsa da bu durum böyledir.

İbn Hişâm'ın üzerinde özenle durduğu şey, lügat üzerindeki ihtimamdır. Onun böyle bir metodu tercih etmesi, haberlerin seçimi ve onların ifade edilmesinde büyük bir etki meydana getirmiştir. Şüphesiz İbn Hişâm'ın lügavî ihtimam uğruna yaptığı bu tasarruflar, İbn İshâk'ın tarih ve haberlerle ilgili olarak önem verdiği bazı şeyleri ortadan kaldırmıştır. İbn Hişâm'ın yaptığı tasarrufların, İbn İshâk'a ait diğer iki nüshada bulunmaması fayda olarak mülahaza edilebilir. İster İbn Hişâm yoluyla olsun, ister başkalarının yoluyla olsun İbn İshâk'ın başka rivayetleri de vardır. Meselâ **el-Fâkihî**'nin (ö. 280) *Târîhu Mekke*'sinde İbn İshâk'tan iktibas edilmiş pek çok metin vardır. Bunların bir kısmı İbn Hişâm-el-Bekkâî, bir kısmı da başka yolla gelmiştir. *el-Eğânî*'de de durum böyledir.

İbn Hişâm, bazı haberleri hazfetmenin sebeplerini açıklamıştır. Bu sebeplerden birisi, “nassın³¹ siyer için gerekli olmaması”dır. Şüphesiz o bu ifadeyle İbn İshâk'ın *el-Mübtede* diye isimlendirdiği ilk siyer bölümünü³² kastetmektedir.³³ Meselâ bu kısımda yer alan rivayetlerle **Taberî**'de bulunan ve bu kısma denk gelen rivayetleri karşılaştırdığımız zaman nisbî olarak bu kısımda hazfedilen kısımların çok olduğu

³¹ Rivayet metninin aynen muhafaza edilmesi (M).

³² *Sîretü İbn İshâk*'ın bölümlerinden biridir. Krş. ed-Dûrî, *İlmü't-târîh inde'l-Arab*, 27-28.

³³ Bu bölümde dünyanın yaratılışı, geçmiş peygamberler, Mekke ve Kâbe tarihi ve hatta Hz. Peygamber'in (s) nübüvvetten önceki hayatıyla ilgili birçok rivayetin İbn Hişâm tarafından hazfedildiği anlaşılmaktadır (M).

ortaya çıkar. Bu bölümde bazı kısımların hazfedilmiş olması bunların kıymetini azaltmaz ve bunların masal ve İsrâiliyât tipi rivayetler olduklarını göstermez.

İbn Hişâm'ın hazf sebeplerinden birisi de "şiiirlerin ilim ehli tarafından bilinmemesi" dir. Halbuki İbn İshâk'ın şiiir bilgisi arzu edilen seviyede idi. İbn Hişâm'ın da bu hususu şiiir mütehasşsılarına bırakması gerekirdi. Onlardan önce davranıp bu şiiirleri hazfetmesi ve yeniden tanzim yoluna gitmesi doğru değildi. İhtisar iddiasını da böyle değerlendirmek gerekir.

İbn Hişâm'ın hazf sebeplerinden bir başkası bazı rivayetlerin "zikredilmesinin bazı insanları üzmesi ve rahatsız etmesi" şeklindedir. Bir diğđer sebep de "Hadîste var olan şeyleri ayıplayan bazı rivayetler" olmasıdır. Şüphesiz bu iki hazf sebebinin gerçek sebebi siyasîdir. Diğđerleri, tarihî sûret itibarıyla Hz. Peygamber (s) ve Sahâbe dönemi ile İbn Hişâm'ın asrı arasında uygunluk gösteren rivayetlerdir.

Eğđer gelecekte *Sîretü İbn İshâk* rivayetlerinden birisinin tam ve eksiksiz nüshasını bulabilirsek bu büyük bir fayda sağlayacaktır. Ancak bu husus gerçekleşinceye kadar, Arap Tarihinin yazımının geliştirilmesi konusunda İbn İshâk'ın gerçekleştirdiği harika çalışmasından ortalama bir suret oluşturmak için bizim de elimizde mevcut ve az olan parçalara dayanmamız gerekecektir. İbn İshâk'ın yazma, araştırma, kaynak kullanma, haber ve rivayetler noktasında siyaset ve sosyal durumdan ne kadar etkilendiği gibi hususların her biri tek başına araştırılması gereken hususlardır. Burada bütün bunların hepsini açıklamaya güç yetmez. Bizim şu andaki mak-sadımız, sağlam bir metin elde etmektir.

İbn İshâk kitabında birbiriyle irtibatlı gördüğü üç konuyu ele almıştır: Birinci kısımda **Âdem**'den (a) **İsmail**'e (a) kadar yaratılmışlara, sonra İsmail'den (a) Resûlullah Muhammed'e (s),dahasonranübüvvettenöncevesonraResûlullah

Muhammed'in (s) hayatı ilgili haberlere yer vermiştir. Bu ilk bölümde genellikle kendisinden önce Araplar arasında bilinen ve İsrâiliyât kabilinden olan bilgilere dayanmıştır. Bunları özellikle Mısır'da yaşadığı dönemde öğrenmiştir.

İkinci kısımda, İslâm'dan önce Araplarla ilgili haberlerden ve onların neseplerinden söz ederken efsaneye benzer **Arabî** unsurlara dayanmıştır.

Bu iki kısımla ilgili haberler maksada ulaştırarak şekilde en güzel bir üslûpla yazılmıştır. Bu haberlerin gayesi, Hz. Muhammed'in (s) peygamberliğinin kökenleri itibarıyla de sahih ve diğer peygamberlerle irtibatlı olduğunu ortaya koymaktır. Nitekim Hz. Muhammed (s) geçmişte her peygamberin kendisini müjdelemek suretiyle gelen peygamberler silsilesinin sonuncusudur.

Bu iki kısmı kitabına bir giriş gibi yapan İbn İshâk, Resûlullah Muhammed'den (s) hadis rivayetine başlamış; hadisi yazarken onu zincirleme bir hikaye gibi değil, bizzat Resûlullah Muhammed'in (s) başına gelen, bazılarını da başkalarının başına gelen olaylar gibi yazmıştır. Bu olaylardan bazılarının Hz. Peygamber'le (s) yakın ilgisi vardır, bazılarının ise ilgisi uzaktır. İbn İshâk, Resûlullah Muhammed'den (s) söz ettiği zaman, vefatından sonra ilk asırdan itibaren Müslümanların onun hakkında topladıkları bütün haberleri ortaya koymaya çalışır. Böylece İbn İshâk'ın Hz. Peygamber'in (s) hayatıyla ilgili olarak onun Mekke hayatına Medine hayatından daha çok özen gösterdiği anlaşılır. İbn İshâk bu kısma bir mukaddime ile başlamış ve mukaddimede Resûlullah Muhammed'in (s) peygamberlik alametlerini zikretmiştir. Bu çerçevede peygamberliğinin yakınlaştığını ve nübüvvetinin sahih olduğunu müjdeleyen bütün kıssaları rivayet etmiştir.

İbn İshâk, kitabını kendisinden öncekilere nisbetle mantık ve nizam çerçevesinde tertip etmekle, bu alanda başkalarına

karşı üstünlüğü ve dehası apaçık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Onun tertibi tamamen örneksiz bir düzenlemedir. Bir işi ilk defa yapmak ve bir de bunu yaparken mükemmele en yakın bir şekilde gerçekleştirmek sahibine övünç olarak kafidir.

İbn İshâk'ın kitabı, vazgeçilmesi mümkün olmayacak derecede büyük bir servettir. Neredeyse Müslüman Araplar içinde mevcut olan bütün haberleri toplamıştır. Bu, İbn İshâk'ın hiç kimseye nasip olmayan bir üstünlüğüdür. Kendisinden sonra da bazı kişiler aynı konuda kitaplar yazdılar, fakat hiçbiri onun mertebesine ulaşamadı. İbn İshâk'ın kitabı kaynaklarındaki sıkıntılara rağmen faydası büyük olan bir çalışmadır. Aynı konuda kitap yazanlar genellikle ona dayanmışlar ve ondan sonra da Hz. Peygamber'in sîretini yazma hususunda özen göstermişlerdir. Onun kitabı daima özen gösterilmesi gereken bir ders mevzuudur.

Bu konuda *el-Kâmil* adlı kitabında **İbn Adî** şöyle diyor:

Eğer İbn İshâk'ın önceliği ve meziyeti olmasaydı, melikler kitaplardan yüz çevirir, kitaplardan ilim öğrenilmez, meşgul olacak bir şey bulamazlardı. Fakat durum böyle olmayıp onlar Resûlullah'ın (s) savaşları, yaratılışın başlangıcı, Hz. Muhammed'in (s) peygamber olarak gönderilmesi konularıyla meşgul oldular. Bu husus, daha önce kimseye nasip olmayan İbn İshâk'a mahsus bir üstünlük ve meziyettir. Ondan sonrakiler de aynı konuda kitaplar yazdılar. Fakat onlar İbn İshâk'ın derecesine ve ilmine ulaşamadılar. Onun rivayet ettiği pek çok hadisi inceledim; zayıflık sebebiyle kesip atmaya uygun düşen bir rivayet bulamadım. Başkalarının hataya düştüğü gibi o da bazen hata etmiştir veya bir şey hakkında vehme düşmüştür. Güvenilir hadis imamları nezdinde ondan hadis rivayet edilebileceği konusunda bir ihtilaf yoktur. Onun rivayetini almakta bir sakınca bulunmamaktadır.

İbn İshâk'ın *Siyer*'inin ilk iki parçası (daha eski olan iki yazma nüsha), üçüncü parçadan daha eskidir. Üçüncü parça

Hız. Peygamber'in (s) hayatının Mekke ve Medine dönemlerini kapsar. İki parçanın birincisi neredeyse Mekke döneminin tamamını içine alır. Üçüncü parça ise Medine döneminden bahseder. Bu parça, büyük **Bedir Savaşı**'nın sona ermesi neticesinde meydana gelen olaylarla **Uhud Savaşı**'nın sonuna kadar meydana gelen olaylar hakkındaki rivayetleri ihtiva eder.

İlk iki yazma parçadan birincisi benim görüşüme göre hicrî V. asra kadar uzanır. Bu parça **Fas**'taki **Mektebetü'l-Karaviyyîn**'de bulunmaktadır. 152 sayfadan ibarettir. **Mağrib kaidesi**³⁴ gereğince birkaç hatla yazılmıştır. Bu parçanın yaprakları aşırı bir şekilde rutubetlenmiştir. Bu rutubet bazı yaprakları tamamen, bazılarını ise kısmen silip yok etmiştir. Ayrıca rutubet bazı varaklarda deliklerin açılmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum yazmaların okunmasını oldukça zorlaştırmıştır. Dolayısıyla bu nüshanın okunup çözülmesi bir seneye yakın bir zaman aldı.

Bu nüshanın okunma işi tamamlandıktan sonra kitabın tahkik işini yapmaya çalıştım. Rabât'ta el-Hızânetü'l-Âmm'e'de bulunan diğer bir yazmanın nüshanın mikrofilmını elde ettim. Bu nüsha yeni bir nüsha olup yazımı en çok geçen asra kadar uzanır. Hattı güzel bir Mağribî yazısıdır. Bu nüshada da pek çok hatalar ve yanlış yazımlar bulunmaktadır. Açıktır ki, bu nüsha birinci nüshaya dayanmaktadır. 166 sayfadan ibarettir. Bu nüsha pek çok hata ve yanlış yazım ihtiva etmekle birlikte bana büyük fayda sağladı ve beni bazı hatalara düşmekten korudu.

Sîretü İbn İshâk'ın ikinci kısmını teşkil eden parça, bazı evrakların içinde bulunan *el-Meğâzî*'nin bölümlerinden küçük bir bölümün olduğu bir parçadır. Üstâd **Nâsırüddîn el-Elbânî**, Dımaşk'ta el-Mektebetü'z-Zâhiriyye'de bunu bulup elde etmişti. 1964 senesinde bir yazıcıdan bu nüshayı istinsah

³⁴ Metinleri farklı hatlarla yazma geleneği (M).

etmesini istedim, o da bunu yaptı. İstinsah ettiğimiz bu nüshanın aslı hicrî V. asra kadar gitmektedir. Bu nüshayı yazan da hadis âlimlerinden **Tâhir b. Berekât el-Haşû'î**'dir (ö. 482/1090). el-Haşû'î, yaşadığı asırda bir grup âlimle birlikte 454 senesinde bu eseri Dımaşk'ta el-Hatîb el-Bağdâdî'den dinlemiştir. el-Bağdâdî yaklaşık olarak dört sene önce Dımaşk'a gelmişti. Onun Bağdat'ı terketmesinin sebebi el-Besâsîrî fitnesidir. Dımaşk'a gelirken bazı öğrencileri de onunla birlikte gelmişler ve hocalarının kitaplarını taşıyıp getirmişlerdi. O kitaplardan birisi de *Sîretü İbn İshâk* idi.

Bu iki ana parçanın tahkikini yaparken sağlam bir metin çıkarmak için çok gayret sarfettim. Mümkün olduğu kadar dipnotları az tuttum. Şiirleri olduğu gibi yazdım. Manzum olan şiirin rekâketi ve başka kaynaklarda bulunmaması sebebiyle birinci kısmın tahkikini yapmak hiç de kolay olmadı. Bu arada Arap dili üzerine ihtisas yapmış bazı kişilerden yardım istedim. Başta *Lisânü'l-Arab*, *Muhassasü İbn Sîde* ve *el-Kâmûsü'l-muhît* olmak üzere çeşitli Arap lügatlarından faydalandım. Pek çok siyer ve rivayet kaynağını taradım. Memleket ve yer isimleri konusunda ana kaynağım **Yâkût**'un *Mu'cemü'l-büldân*'ı oldu. Buna ilaveten el-**Mektebetü'l-Coğrafiyyetü'l-Arabiyye**'de bulunan kitaplardan, özellikle **el-Hemdân**'nin *Sıfatü'l-Cezîre* kitabından faydalandım.

Elinizde mevcut olan *Sîretü İbn İshâk*'a hakettiği gayret ve ihtimamı göstermek suretiyle büyük bir emelimi gerçekleştirmiş oldum. Muvaffak kılan Allah Teâlâ'dır. O her türlü kastın ötesindedir. Hamd ve minnet O'nadır. Salât ve selam da insan-ı kâmil mâsum peygamber Muhammed b. Abdullah (s) üzerine olsun.

Dımaşk 15.08.1976

Süheyl Zekkâr

Kitâbü's-Siyer Ve'l-Meğâzî'nin
Birinci Kısım

Birinci Bölüm

Kitâbü'l-Meğâzî'nin birinci kısmının
Yunus b. Bükeyr'in Muhammed b. İshâk'tan olan rivayetidir.

Hz. Peygamber'in Doğumundan Abdülmuttalib'in Vefatına Kadar

[Zemzem Kuyusu'nun Ortaya Çıkarılması]

Bize¹ Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı; dedi ki: İbn İshâk'ın naklettiği hadislerin tamamı müsnedir.² O, bana bu rivayetlerin bir kısmını yazdırdı, bir kısmını yazılı metinden okudu, bir kısmını da sözlü olarak rivayet etti. Müsned olmayan rivayetler, İbn İshâk'a okunmuş olanlardır.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bir ara Abdülmuttalib b. Hişâm b. Abdümenâf Kâbe'nin yanındaki Hicr'da³ uyurken kendisine Zemzem Kuyusu'nu kazıp ortaya çıkarması emredildi.

¹ Bu rivayetin bölümün başı olmadığı açıktır. Buradan miktarını bilemediğimiz bir kısım kaybolmuştur. Kitabın bölümlere ayrılması bazen, müellifin tercihinden ve yaptığından daha çok müstensihlerin tercihine kalan bir meseledir.

² Hadiste senet silsilesi kesintisiz olarak Sahâbe vasıtasıyla Hz. Peygamber'e (s) kadar ulaşan hadislere müsned denir (M).

³ Kâbe ile Hatîm arasındaki yere Hicr, Hicru'l-Kâbe denir. Kâbe'nin kuzey cephesinde yarım dairelik bir yer olup bu yeri çevreleyen duvara da Hatîm denir (M).

Rivayete göre, **İsmail oğulları** ve **Cürhümlülerin** hakimiyetinden sonra⁴ Abdülmuttalib'e onu kazıp ortaya çıkarmasının emredilmesine kadar geçen süre içinde, Zemzem Kuyusu kapalıydı. Abdülmuttalib, **Kureyşlilerin** yanına gidip onlara, "Ey Kureyş topluluğu! Bana Zemzem'i kazmam emrolundu." dedi. Kureyşliler ona, "Peki, onun nerede olduğunu biliyor musun?" diye sorunca, Abdülmuttalib, "Hayır!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Kureyşliler ona, "Sana gösterilen şeyi gördüğün yere gidip orada yat. Eğer gördüğün şey Allah'tan (c) ise, onun yeri mutlaka sana gösterilir; şeytandan ise sana geri dönülmez (Zemzem Kuyusu'nun yeri sana gösterilmez)." dediler. Abdülmuttalib aynı yere gidip tekrar uyudu. Rüyasında kendisine, "Zemzem Kuyusu'nu kaz. Onu kazarsan gerçekten pişman olmayacaksın. O, sana büyük babandan kalan bir mirastır. Zaman, onun suyunu azaltmayacak ve onun suyu eksilmeyecektir. Onunla, bölünmemiş toplu haldeki deve sürüsü gibi büyük hacı kabilelerini sulayacaksın. O topluluk içinde, nimet veren zat için nezirde bulunan her hacı, adağını orada yerine getirecektir. Zemzem büyük bir miras ve sağlam bir belgedir. O, sizden bazılarınızın bildiği gibi bir su değildir. O kan ve fışkı ortasından akıp gelen (süte benzer) bir sudur." denildi. Sözün tam burasında Abdülmuttalib, "Onun yeri neresidir?" diye sorunca, kendisine "Karınca yuvasının yakınındadır; yarın sabah orada bir karga eşelenecektir." denildi. Sabah olunca oğlu **el-Hâris**'i (O zaman Abdülmuttalib'in ondan başka oğlu yoktu) yanına alıp Kâbe'ye gitti. Kureyş'in, yanlarında kurban kestikleri **İsâf** ve **Nâile**⁵ putlarının arasındaki karınca yuvasını ve orada eşelenmekte olan kargayı gördü.

⁴ Yani Huzâ'a kabilesinin Mekke'ye hâkim olmasından itibaren.

⁵ Rivayete göre İsâf ve Nâile, Kâbe'nin içinde zina etmişler ve bu sebeple taş kesilmişlerdi. Mekkeliler ibret olsun diye onları öylece bıraktılar. Zamanın geçmesiyle Mekkelilerin mukaddes putlarından sayıldılar.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize **Yunus b. Bükeyr** anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Ebû Bekr b. Hazm anlattı. O **Abdurrahman b. Es'ad b. Zürâre**'nin kızı **Amre**'den, o da Hz. Peygamber'in (s) eşi Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Biz çevredeki insanlardan, İsfâ ve Nâile'nin, **Cürhüm** kabilesine mensup, Kâbe'nin içinde zina ettikleri için taş kesilen bir adamla bir kadın olduklarını işitirdik.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Abdülmuttalib kazmayla Kâbe'ye gelip tarif edilen yeri kazmaya başladı. Kureyşliler onun bu konuda ciddi olduğunu görünce gelip kendisine, "Allah'a yemin olsun ki, önünde kurban kestiğimiz bu iki putun arasını kazmana izin veremeyiz." dediler. Bunun üzerine Abdülmuttalib de, oğlu el-Hâris'e, "Beni bırak [veya "Beni kolla"]; tâ ki Zemzem Kuyusu'nu kazayım. Allah'a yemin olsun ki, ben, emrolduğum işi yerine getireceğim." dedi. Kureyşliler onun bu konudaki kararlığını görünce, onu engellemekten vazgeçip serbest bıraktılar. Abdülmuttalib de kuyuyu kazmaya devam etti. Biraz sonra su göründü, Abdülmuttalib tekbir getirdi.⁶ Böylece Kureyşliler, Abdülmuttalib'in doğru söylediğini ve amacına ulaştığını anladılar. Hemen yanına gelerek, "Zemzem, atamız İsmail'in kuyusudur. Bizim de onda hakkımız var. Ona bizi de ortak etmelisin." dediler.

Abdülmuttalib ise onlara, "Ben sizi ortak edemem; çünkü kuyuyu açma işi size değil, içinizden sadece bana verildi." diyerek itirazda bulundu. Kureyşliler de ona, "Bizi ortak et. Aksi takdirde senden davacı olacağız, seni rahat bırakmayacağız." dediler. Bunun üzerine Abdülmuttalib, "Öyleyse aramızda hüküm verecek olan kişiyi belirleyin." dedi. Onlar da, "Hakem olarak **Benî Sa'd b. Huzeym kabilesinin kâhinesini** seçtik."

⁶ Tekbir, İslâm'ın ortaya koyduğu yeniliklerdendir.

dediler. Abdülmuttalib “Tamam” deyip, onların seçtiği kişiyi kabul etti. Bu kadın, Şam’ın ileri gelenlerinden biriydi.

Bize Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk’tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana **Yezîd b. Ebû Habîb el-Mısırî** anlattı. O **Mersed b. Abdullah el-Yeznî**’den, o da **Abdullah b. Züreyr el-Gâfikî**’den şöyle dediğini rivayet etti: Zemzem hadisini anlatan Ali b. Ebû Tâlib’in şöyle dediğini işittim: Bir ara Abdülmuttalib Hicr’de uyuyordu. Rüyasında kendisine “**Berre**’yi kaz.” denildi. O, “Berre nedir?” diye sordu ve uyandı. Bir sonraki gün yatağına yatıp uyuduğunda rüyasında kendisine, “**Tayyibe**’yi kaz.” denildi. O da “Tayyibe nedir?” diye sordu ve uyandı. Üçüncü gün olunca yine yatağına girip uyudu. Bu sefer kendisine “Zemzem’i kaz.” denildi. O da “Zemzem nedir?” diye sorunca, kendisine “Azalıp tükenmeyen sudur.” denildi ve kendisine Zemzem’in yeri tarif edildi.

Sonra kalkıp tarif edilen yeri kazmaya başladı. Kureyşliler ona, “Ey Abdülmuttalib! Burada ne yapıyorsun?” diye sordular. O da “Zemzem Kuyusu’nu kazmakla emrolundum.” diye cevap verdi. Abdülmuttalib kuyuyu kazıp onlar da suyun çıktığını görünce, “Ey Abdülmuttalib! Onda seninle birlikte bizim de hakkımız var. Çünkü o, babamız İsmail’in kuyusudur.” dediler. Abdülmuttalib onlara, “Onda sizin hakkınız yoktur. O, size değil, bana tahsis edildi.” dedi. Bunun üzerine onlar, “Öyleyse davalaşırız.” dediler. Abdülmuttalib “Tamam!” dedi. Onlar, “Benî Sa’d b. Hüzeym’in kâhinesi hakem olsun.” dediler. Bu kadın Şam’ın ileri gelenlerindendi.

Abdülmuttalib ve Kureyşliler akrabalarından bazılarını yanlarına alarak yola koyuldular. O zamanlar Mekke ile Şam arasında büyük çöller vardı. Çölde biraz yol alınca, Abdülmuttalib ve arkadaşlarının suyu tükendi. Susuzluktan öleceklerini düşünmeye başladılar. Diğer topluluktan su istediler.

Fakat onlar, "Biz size su veremeyiz, eğer size su verirsek, biz de sizin durumunuza düşeriz." dediler. Bunun üzerine Abdülmuttalib, arkadaşlarına, "Ne düşünüyorsunuz?" diye sordu. Onlar, "Bizim görüşümüz, senin görüşüne uymaktır." dediler. Bunun üzerine Abdülmuttalib, "Benim düşüncem şöyle: Herkes yanında kalan son yiyeceğin gücüyle bir mezar kazsın. Kim önce ölürse diğerleri onu mezarına defnetsin. En sona kalan, kendisinden önce ölen son kişiyi gömer. Sonunda bir adamın kalıp zayı olması, herkesin zayı olmasından daha iyidir." dedi. Sonuçta herkes kendi mezarını kazmış oldu.

Mezar kazma işi bitince de onlara, "Allah'a yemin olsun ki, bizim kendi kendimize bu şekilde ölümü beklememiz, başka bir yere gitmememiz, bir acizliktir. Kalkıp su aramalıyız. Belki de Allah (c) (acziyetimizi görüp) bizi sular. Haydi bineklerinize binin ve yola koyulun!" dedi. Herkes bineklerine bindi, Abdülmuttalib de bindi. Tam devesinin üzerine oturup onu harekete geçirmişti ki, hayvanın ayağının altından tatlı bir su fışkırdı. Abdülmuttalib ve arkadaşları hemen develerini çöktürdüler. Bu sudan içtiler, kaplarını doldururlar ve hayvanlarını suladılar. Sonra diğer arkadaşlarını da, "Suya gelin! Allah (c) bize su verdi!" diye çağırdılar. Onlar da gelip su ihtiyaçlarını giderdiler ve hayvanlarını suladılar. Sonra da Abdülmuttalib'e, "Ey Abdülmuttalib! Allah senin lehine hüküm verdi. Bu çölde sana su ihsan eden, Zemzem'i de sana ihsan edendir. Haydi git! O senindir. Bu hususta biz senden davacı olmayacağız." dediler.

Bize Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Sonra dönüp Mekke'ye geldiler. Abdülmuttalib Zemzem kuyusunu kazmaya başladı. Kazı esnasında iki altın geayik heykeli buldu. Bunlar Cürhümlülerin Mekke'den çıkarken oraya

gömdükleri heykellerdi.⁷ Bu kuyu, küçükken susadığında Allah'ın susuzluğunu giderdiği İsmail b. İbrahim'in kuyusu idi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı; dedi ki: O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana **Abdullah b. Ebû Necîh** anlattı. O da **Mücâhid**'den şöyle dediğini rivayet etti: Bizim devamlı olarak içittiğimize göre, Zemzem, İsmail susadığı zaman, **Cibrîl**'in topuklarıyla kazıp çıkardığı su idi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da **Sa'îd b. Meysere el-Bekrî**'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize **Enes b. Mâlik** Resûlullah'ın şöyle dediğini rivayet etti: **İbrahim** (a), **Sâre**, İsmail'in annesi, **Kibtî** olan **Hâcer**'i istemediği için, onu Mekke'ye götürüp orada bıraktı. **Hâcer** çok susamıştı. Cibrîl (a) kendisine gelip, "Sen kimsin?" diye sordu, Hâcer, "Bu, İbrahim'in oğludur." diye cevap verdi. Cibrîl, "Sen susadın mı?" diye sordu, Hâcer "Evet!" dedi. Sonra Cibrîl kanadıyla yeri kazdı ve oradan su çıktı. Hâcer, içmek için hemen suyun üstüne kapaklandı. Eğer Hâcer, suyun üstüne bu şekilde kapaklanmasaydı, Zemzem şimdi gürül gürül akan birçok nehir olacaktı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Allah'ın (c) Zemzem Kuyusu'nun yerini işaret etmesi neticesinde Abdülmuttalib, bu kuyuyu kazdı. Sonra Allah (c) bu kuyuyu ona has kıldı ve mülkiyeti ona ait oldu. Böylece Allah (c), Abdülmuttalib'in kavmi

⁷ Rivayetlere göre Cürhüm, çölde yaşayan Arap kabilelerindendi. İsmail b. İbrahim'in (a) yaşadığı dönemde Mekke'ye gelip ilk olarak buraya yerleşmişler ve Arim seli (Me'rib barajının yıkılması neticesinde meydana gelen sel) olayına kadar burada ikamet etmeye devam etmişti. Sonra Yemen'den kuzeye doğru büyük Ezd hicreti oldu. Bu muhacirlerden Huzâ'a diye bilinen bir topluluk Mekke'yi istila etti ve Cürhümlüleri buradan çıkardı. Kusay b. Kilâb onları buradan çıkarıp kavmi Kureyş'i burada iskân ettirinceye kadar Huzâ'alılar Mekke'de ikamet etmeye devam ettiler.

içindeki şeref ve itibarını arttırdı. Zemzem kuyusu ortaya çıkınca Mekke'deki bütün su kaynakları terk edildi. Bundan sonra Mekkeliler, Zemzem'in Beytullah'ın içinde bulunan bir mekân olması ve bir de Allah'ın İsmail'in susuzluğunu onunla gidermesi sebebiyle onun bereket ve faziletini bildiklerinden su ihtiyaçlarını onunla karşılamaya başladılar.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O **Talha b. Yahyâ**'dan, o **Âişe bt. Talha**'dan, o da Hz. Peygamber'in (s) hanımı Hz. Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Zemzem, tatlı bir içecek ve hastalıklara şifadır.

[Arapların Kâbe'ye ve Haram Aylara Hürmeti]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Abdülmuttalib, orada iki geyikle birlikte birkaç kılıç bulmuştu. Kureyşliler ona, "Ey Abdülmuttalib! Çıkardıklarında biz de sana ortağız, onlarda bizim de hakkımız var." dediler. O ise "Hayır!" diyerek onların taleplerini reddetti ve onlara "Bu hususta gelin fal oku (kıldâh)⁸ çekelim." teklifinde bulundu. Onlar "Bunu nasıl yapacağız?" dediler. Abdülmuttalib onlara bunu nasıl yapacaklarını anlattı: "Kâbe için iki, sizin için iki ve kendim için de ikişer ok hazırlayacağım. Kime ne çıkarsa, bu onun olacak." Kureyşliler, "Adaletli davrandın; biz buna razıyız." dediler. Bunun üzerine Abdülmuttalib, Kâbe için iki sarı, kendisi için iki siyah, Kureyşliler için de iki beyaz ok hazırladı. Sonra bunları fal çekene verdi ve ayağa kalkıp şöyle dua etti:

⁸ Kıldâh, odundan yapılmış oklara denirdi. Kimilerinin üzerinde yazı vardı, kimileri de renkli idi. Bunlar kum içine gömülür, sonra falcı bunları peş peşe birer birer çekerdi. Okta ne çıkarsa o bağlayıcı kabul edilirdi (Daha fazla açıklama için bk. İbn Hişâm, I, 345).

Allah'ım! Mutlak kudret sahibi ve kendisine hamededilen Zât sensin.

Ey Rabbim! İlk yaratan ve öldükten sonra tekrar diriltecek olan sensin.

Köklü ve sert olan şeyleri ayakta tutan sensin.

Eski ve yeni her şey senden gelir.

Dilersen dilediğini ilham edersin;

Dilediğine zinet, dilediğine demir.

Bugün ne istiyorsan onu açıkla.

Şüphesiz ben, sözlerini yerine getiren bir kişi olarak adakta bulundum.

Ey Rabbim! Bunu yap! Ben vaadimden geri dönmeyeceğim.

Falci, oku çaktı; Kâbe için ayrılan iki sarı ok iki geyiğe çıktı. Abdülmuttalib onları Kâbe kapısının yanına koydu. Bunlar, Kâbe'nin ilk altın süsleri oldu. Abdülmuttalib için ayrılan iki siyah ok, kılıçlara ve zırhlara çaktı. O da bunları aldı.

Cahiliye döneminde Kureyş ve diğer Arap kabileleri içten dua ettikleri zaman konuşmalarında secî⁹ yaparlardı. İnançlarına göre, bir kişi bu şekilde dua edince, bu duanın geri çevrilmesi nadiren vuku bulurdu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Ebû Necîh anlattı. O **Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr**'den, o da - Cahiliye dönemini idrak eden- **Abdullah b. Hırîr**'ten şöyle dediğini rivayet etti: Kureyş'ten her ailenin, **Mescid-i Harâm**'da oturup sohbet ettiği belirli bir yeri vardı. **Benî Bekr**'in de oturup sohbet ettiği böyle bir yeri bulunuyordu. Bir ara biz Mescid'de otururken bir çocuk hızlıca Mescid'e girip Kâbe'nin örtüsüne sarıldı. Arkasından, bu çocuğu arayan bir ihtiyar içeri girip yanına kadar geldi. Onu yakalamaya çalışırken iki eli de kurudu. Bu olay üzerine "Sakin bu ihtiyar, Benî Bekr'den olduğu için

⁹ Şiirde mısra sonlarındaki ses benzerliğine secî denir (M).